

13. Gevoelens bij terrorisme

- Als er maar geen aanslag komt...
- Wat een erge oorlogen!

BEGINSITUATIE CATECHISANTEN

- Uit het Nationaal Veiligheidsonderzoek 2017 bleek dat vier op de tien Nederlanders zich zorgen maken om oorlog. Zes op de tien Nederlanders maken zich zorgen om terrorisme. In beide gevallen zijn dat er méér dan in de jaren daarvoor.
- Onder tieners zal dit ongeveer hetzelfde zijn. Vooral het toenemende terrorisme kan hen enorm bezighouden. Toen er november 2015 door de IS verschillende aanslagen werden gepleegd in Parijs, was er vanuit het tienerwerk grote belangstelling voor het programma dat de HGJB naar aanleiding daarvan beschikbaar stelde. Tieners hadden behoefte om hun vragen, zorgen, boosheid en onzekerheid te delen.
- Er lijkt voldoende reden te zijn voor deze zorgen. Na Parijs volgden Brussel, Nice, Berlijn, Londen en Manchester... (en misschien inmiddels nóg wel meer). Niet voor niets worden ook in Nederland alle grootschalige activiteiten grondig beveiligd. Christelijke tieners denken bij dit alles mogelijk aan de tekenen van de eindtijd, waarover Jezus spreekt in Mattheüs 24 (overigens een afzonderlijk thema in de bovenbouw bij deze methode).
- Naast terrorisme zijn er wereldwijd nog steeds verschillende oorlogen waarover tieners horen in het nieuws. In 2016 werden er elf grote gewapende conflicten uitgevochten, waaronder die in Syrië en Irak. Overigens waren dat er vijftien minder dan in 1990. Puur feitelijk is het aantal slachtoffers van oorlogen afgenomen. Dat geldt ook voor het aantal slachtoffers van terroristische aanslagen in Europa. Tussen 1985 en 2000 waren dat er 2120, in de vijftien jaren daarna 577. Niettemin is het óók een feit dat de angst ervoor de laatste jaren alleen maar toeneemt.
- Tieners kunnen vrij heftig reageren op wat zij – terecht – zien als onrechtmatige acties van geweld. De

vraag kan dan opkomen waarom God er niets aan lijkt te doen. Kan het Hem niet schelen? Een deel van het antwoord mag en moet dan zijn: 'Ja, wel degelijk! Ook God haat het onrecht! Wij kunnen bij Hem terecht met onze boosheid en angst.'

DOELSTELLING

- Tieners ontdekken dat er voor Gods aangezicht ruimte is om hun eventuele angst voor oorlog en terrorisme te uiten, en dat ze daar veilig zijn.
- Ze ontdekken dat God alleen aan de overheid de bevoegdheid heeft gegeven om recht te oefenen en daarvoor eventueel te doden.

INTRODUCTIE

Kies één van onderstaande introductievormen. Ze staan alle drie stil bij wat oorlog en terrorisme bij mensen oproept.

1. Nieuwsuitzending

HOOFD

- Doel tieners brengen in kaart welke situaties van oorlog en terrorisme op dit moment actueel zijn.
- Nodig een redelijke hoeveelheid kranten, zoveel dat elk groepje er minimaal drie heeft.

Werkwijze

- Vertel dat we het in deze les gaan hebben over oorlog en terrorisme.
- Maak groepjes van 4 à 5 personen.
- Aan de hand van de kranten gaan de tieners in groepjes een soort nieuwsjournaal maken over 'Oorlog en terrorisme vandaag'. Daarvoor zoeken ze in de kranten drie berichten die ze daarvoor willen gebruiken. Aan

de hand daarvan maken ze een radio- of televisie-uitzending van een paar minuten waarin ze kort verslag doen van wat er vandaag vooral speelt.

- Zeg dat ze hun 'uitzending' moeten afsluiten met een heel kort interview met de buitenlandwoordvoerder van een christelijke politieke partij. 'Wat is zijn/haar reactie als hij dit allemaal hoort? Wat kunnen we doen? Wat moet de Nederlandse regering doen?' Ook de reactie van de buitenlandwoordvoerder moeten ze met elkaar voorbereiden.
- De rolverdeling wordt: drie tieners vertellen elk heel kort over één nieuwsbericht, één tiener speelt de buitenlandwoordvoerder, en één tiener de interviewer.
- Elk groepje speelt achtereenvolgens zijn nieuwsuitzending.
- Concludeer dat er op dit moment weer heel veel speelt in de wereld. Vraag of de tieners willen reageren op wat de buitenlandwoordvoerders van de andere groepjes hebben gezegd. Of stel zelf vragen over dingen die u zijn opgevallen.

2. Leren van de praktijk – Tweede Wereldoorlog / terrorisme

HART

Doel tieners gaan in gesprek over wat terrorisme bij hen oproept.

Nodig werkboek, pen.

Werkwijze

- Verdeel de tieners in groepjes.
- Lees hardop de korte inleiding op *Leren van de praktijk* uit het werkboekje voor.
- Laat hen eerst voor zichzelf de punten verdelen van vraag 1. Laat hen de puntenverdeling onderling vergelijken en hierover in gesprek gaan.
- Bij de tweede vraag mogen ervaringen naar boven komen van mensen die oorlog hebben meegemaakt. Bedoeld om het gesprek op gang te brengen over wat oorlog met je doet.
- Als we christen zijn, is onze angst, boosheid of onzekerheid bij oorlog en terrorisme niet zomaar opgelost. Het verschil is wel dat we ermee terecht kunnen bij God. Hij heeft gezien wat er gebeurd is en is er nog bozer om dan wij. We mogen weten dat Hij eens alle onrecht zal wegdoen.

3. Een oorlogservaring

HANDEN

Doel tieners horen een ervaringsverhaal uit de Tweede Wereldoorlog of uit een hedendaags oorlogsgebied, en ervaren wat oorlog met je doet

Nodig iemand uit de gemeente of daarbuiten die iets wil en kan vertellen over zijn ervaringen in de Tweede Wereldoorlog, of uit een oorlogsgebied waar hij als militair naar uitgezonden is geweest.

Werkwijze

- Laat de gast maximaal tien minuten iets vertellen over zijn/haar ervaringen. Laat hem in ieder geval ook iets zeggen over: hoe hij keek naar de vijand; en of hij te maken heeft gehad met de dood (was hij daar bang voor, zijn er mensen in zijn omgeving gedood, heeft hij zelf iemand gedood, of had dat gekund)?

BIJBELSTUDIE

Vol emoties – Psalm 10

David heeft in zijn leven meerdere oorlogen en 'terroristische aanslagen' meegemaakt. Hij schrijft daar onder andere over in Psalm 10. Dat is een psalm met veel emoties, misschien wel dezelfde emoties die wij kunnen hebben bij terroristische aanslagen. Psalm 9 en 10 horen bij elkaar. Beide psalmen gaan in op het feit dat God de verdrukten op het oog heeft. Dit geeft moed juist in tijden van verdrukking en onderdrukking. David geeft in deze Psalm woorden aan zijn emoties en laat zien bij wie we met deze emoties terecht kunnen.

Werkwijze

- Zorg voor de bijbeltekst op papier, zodat de catechisanten de diverse tekens bij de tekst kunnen zetten.
- Lees een voor een de vragen door en laat elke catechisant eerst individueel de vragen en opdrachten maken.
- Vraag een aantal catechisanten bij welk vers ze een #, ! of een → hebben neergezet. Behandel de symbolen een voor een.
- Vraag door waarom ze hiervoor gekozen hebben, laat anderen reageren of ze dit ook zo hadden of juist iets anders.
- Laat de bespreking overlopen op *Informatieoverdracht A*.

INFORMATIEOVERDRACHT

A. Als er maar geen aanslag komt...

- Sluit in het begin van de informatieoverdracht aan bij de gevoelens die catechisanten hebben benoemd rondom oorlog en terrorisme tijdens de introductieopdrachten of de gevoelens van David die hij beschrijft in Psalm 10.
- Benoem welke gevoelens dit thema (nog meer) kan oproepen en werk deze gevoelens een voor een uit.
- *Gevoel van onbegrip / twijfel* – Een belangrijke emotie of gedachte heeft ermee te maken dat we het gewoon niet begrijpen. Hoe kan het dat dit soort vreselijke dingen gebeuren? Waarom laat God dit toe? Daar zijn vanuit de Bijbel best dingen over te zeggen, maar echt begrijpen, zullen we dat nooit. Het heeft ermee te maken dat de duivel nog de ruimte krijgt om zijn slechte plannen uit te voeren. Bedenk vooral ook dat

het kwaadwillende mensen zijn die het doen, niet God! Wel kunnen we met al onze vragen en twijfels bij God terecht.

- *Gevoel van boosheid* – We zijn terecht boos en verontwaardigd over het IS-geweld of andere oorlogsmisdaden. We kunnen daarbij denken aan Psalm 2, waar de dichter uitroept: ‘Waarom woeden de heidenvolken en bedenken de volken wat zonder inhoud is?’ (vers 1). Om er even later op te laten volgen: ‘Die in de hemel woont, zal lachen, de Heere zal hen bespotten’ (vers 4) We geloven dat God óók boos en verontwaardigd is over dit geweld. Daarom kunnen we onze boosheid met Hem delen in ons gebed. De islam, en zeker ook de IS-vorm daarvan, is een ‘samenspannen tegen de HEERE en Zijn Gezalfde’ (Ps. 2:2).
- *Gevoel van onzekerheid* – Het moslim-extremisme of ander vormen van geweld roept misschien wel onzekerheid op over je eigen geloof. Misschien heeft iemand wel eens tegen je gezegd dat de Bijbel net zo gewelddadig is als de Koran (wat trouwens niet zo is, want nergens roept de Bijbel ons op om geweld te gebruiken, integendeel). Hoe komt het dat wij soms zo onzeker zijn? Moslims (én ex-moslims) vinden het westerse christendom zwak. ‘Wij stáán tenminste ergens voor’, zeggen ze dan, ‘maar jullie lijken je zelfs te schamen voor je eigen geloof.’ Daar zit wat in. Juist als christenen mogen we stáán voor ons geloof, of beter: voor Jezus, die de enige Naam is waardoor wij zalig moeten worden (Hand. 4:12). Christen-zijn is geen hobby, maar een zaak van levensbelang.
- *Gevoel van angst* – Opvallend: uit een onderzoek van de EO bleek dat als het gaat over de islam angst bij christenen een grotere rol speelt dan bij niet-christenen. Aan de ene kant is dat begrijpelijk: christenen zien misschien duidelijker hoe gevaarlijk de islam is. Dat hoeven we niet weg te poetsen. Tegelijkertijd mogen we onszelf ook deze vraag stellen: ‘Waar zijn we eigenlijk bang voor?’ Heeft dat niet te maken met de onzekerheid over ons geloof? Even scherp gezegd: waarom zijn moslimterroristen níet bang om te sterven en wij wel? Natuurlijk, IS-strijders zijn fanatici en wij niet, daar heeft het mee te maken. Maar toch... misschien een vraag om eens met elkaar over te praten: waar zijn we eigenlijk bang voor? Welke betekenis heeft hier ons vertrouwen op God? Praat hier over door met de catechisanten.
- *Gevoel van haat* – Een heel menselijke en begrijpelijke emotie is die van haat tegenover terroristen die mensen onthoofden en andere slechte dingen doen. Ook dát mogen we niet zomaar wegpoetsen. IS-strijders zijn echt ‘onze’ vijanden; laten we dus vooral bidden tegen het kwaad dat zij aanrichten. Maar dan is er ook die – zeker in dit verband – bijna onbegrijpelijke oproep van Jezus: ‘Heb uw vijanden lief; zegen hen die u vervloeken; doe goed aan hen die u haten; en bid voor hen die u beledigen en u vervolgen’ (Matth. 5:44).

Jezus roept ons óók op om voor onze vijanden te bidden (Matth. 5:44), al is het maar dat ze tot bekering komen. Hierbij kan een link gemaakt worden met het bidden voor de bekering van onszelf en van Nederland. Want is het bijvoorbeeld minder erg dat ‘wij’ per jaar 25.000 ongeboren baby’s doden door abortus?

- Sluit dit deel van de informatieoverdracht af door met de catechisanten te bespreken dat deze gevoelens begrijpelijk zijn en dus ook niet direct verkeerd. Tegelijk kunnen bepaalde gevoelens ook negatieve gevolgen hebben bijvoorbeeld voor de manier waarop je naar andere mensen kijkt (bijv. moslims of mensen uit een andere cultuur) of doordat angst je leven gaat beheersen. Het is daarom belangrijk dat je wat met deze gevoelens doet. Allereerst door er met elkaar over in gesprek te gaan en te begrijpen waar deze gevoelens vandaan komen, zoals jullie net gedaan hebben. Daarnaast is het mooi dat we als christenen deze gevoelens bij God neer kunnen leggen. We mogen op Hem vertrouwen, dat Hij ons wil beschermen.

B. Wat een erge oorlogen

- In een tijd waarin vaak gesproken wordt over de relatie tussen de islam en geweld, ontkomt ook het christendom niet aan de aanklacht dat het een gewelddadige godsdienst zou zijn. Kijk maar naar alle oorlogen in het Oude Testament, die vaak in opdracht van God gevoerd werden. Het kan zijn dat tieners wel eens gehoord hebben dat de Bijbel net zo’n gewelddadig boek is als de Koran.
- Nu kan inderdaad niet ontkend worden dat het volk Israël – in naam van God – verschillende oorlogen heeft gevoerd, waarbij soms hele volken uitgeroeid moesten worden. Een zekere verlegenheid daarmee mogen we wel voelen. Waarom moest dat zo? Waarom moest de uitroeiing zo volledig zijn, inclusief kinderen? Bevredigende antwoorden zijn er hier niet, we zullen deze vragen bij God moeten laten liggen, in het vertrouwen dat Hij rechtvaardig is en was. Toch kunnen we er wel iets over zeggen (mede ontleend aan de brochure ‘Geweld in de Bijbel’ van de Gereformeerde Bond).
 - De geschiedenissen betreffen een tijd waarin oorlog heel gewoon was. Wat dat betreft, zie je dat de heilsgeschiedenis zich niet in het luchtledige afspeelt, maar de trekken vertoont van de periode waar ze doorheen gaat. Dat geeft gelijk al een beperking aan van deze geschiedenissen. Ze hebben zich toen en daar voorgedaan, maar er zit geen opdracht aan verbonden om nu op dezelfde manier oorlog te voeren.
 - De oorlogen zijn maar geen willekeurige oorlogen die Israël voerde omdat het nu eenmaal een oorlogszuchtig volk was dat de wereld wilde veroveren. De Kanaänieten waren ook niet onschuldige slachtoffers van het feit dat Israël ‘toevallig’ hun land in bezit wilde nemen. ‘De uitroeiing van de Kanaänieten is [-] Gods oordeel, dat in dit geval wordt voltrokken door de Isra-

elieten bij het binnentrekken van het beloofde land' (dr. Hetty Lalleman, auteur van de brochure van de GB).

- Je ziet in het Oude Testament geen verheerlijking van oorlogen. Integendeel, David bijvoorbeeld mag geen tempel bouwen, omdat hij teveel bloed aan zijn handen heeft. Verder zie je in de boeken van de profeten steeds duidelijker het ideaalbeeld getekend van de toekomst als een periode van vrede, zonder oorlogen (zie bv. Jes. 2:3-4).

- In *Issues Facing Christians Today* beschrijft John Stott dat het Koninkrijk van God dat Jezus verkondigt, een Koninkrijk van vrede en gerechtigheid is. Christenen worden dan ook opgeroepen om vrede en gerechtigheid na te streven, de vijanden lief te hebben en geen kwaad met kwaad te vergelden. Christenen hebben daarom geen enkele reden om oorlog en geweld te verheerlijken.
- In Romeinen 12:9-20 schrijft Paulus in dezelfde zin over: 'zegenen wie u vervolgen', 'niemand kwaad met kwaad vergelden' en 'de vijand te eten geven'. Des te opvallender is dat hij direct daarna schrijft over de overheid die het zwaard niet zonder reden draagt: 'Zij is namelijk Gods dienaar, een wreker tot straf voor hem die het kwade doet' (Rom. 13:1-4). Paulus is dus toch geen pacifist. De verbinding tussen 12:9-20 en 13:1-4 ligt in 12:19, waar hij schrijft: 'Wreekt uzelf niet, maar laat ruimte voor de toorn, want er staat geschreven: Mij komt de wraak toe, ik zal het vergelden, zegt de Heere.' John Stott hierover: 'De reden waarom wraak en vergelding ons verboden zijn is niet omdat ze in zichzelf verkeerde reacties op het kwaad zijn, maar omdat ze zijn voorbehouden aan God, niet aan ons.' God oefent dat recht uit via de overheid, die Zijn dienaar is. Verwijs hierbij naar de Heidelbergse Catechismus, antwoord 107.
- Mede op grond van Romeinen 13 is het principe van de 'rechtvaardige oorlog' ontwikkeld, onder andere door Augustinus. Misschien vinden tieners het interessant om daar iets meer over te weten. De theorie van de 'rechtvaardige oorlog' onderscheidt acht criteria waaraan zo'n oorlog moet voldoen. John Stott vat die samen in drie criteria.
 1. Er moet een rechtvaardige reden zijn, zoals een grove schending van het recht. Bedoeling moet zijn dat het recht hersteld wordt, nadat pogingen om het zonder geweld (door onderhandelingen) te doen, zijn mislukt. Een rechtvaardige oorlog wordt dus niet gevoerd vanuit agressie, om de eigen macht te vergroten.
 2. De middelen die gebruikt worden, moeten proportioneel zijn. Dat betekent dat het geweld in een redelijke verhouding staat tot het onrecht, en dat burgers niet opzettelijk doelwit mogen zijn.
 3. Het resultaat moet voorspelbaar zijn, of anders gezegd: er moet een reële kans zijn dat het doel bereikt wordt.
- Kortom, hoewel (of juist: omdat) God het doden verbo-

den heeft, geeft Hij aan de overheid de bevoegdheid om het leven desnoods met geweld te verdedigen. Uitgelegd kan worden dat er voor 'doden' in het zesde gebod in het Hebreeuws een ander woord gebruikt wordt dan wanneer het gaat om doden op juridische gronden of in een oorlogssituatie. Voor tieners is het relevant om erop te wijzen dat die laatste bevoegdheid alleen voorbehouden is aan de overheid. Wij mogen niet voor eigen rechter spelen.

VERWERKING

1. To the point – God en oorlog/terrorisme

HOOFD

- Doel tieners verdiepen zich in het thema door een aantal bijbelteksten te lezen over oorlog.
- Nodig werkboek bij *To the point*, eventueel de teksten die daar staan op papier.

Werkwijze

- Vertel dat de tieners een aantal teksten gaan lezen die te maken hebben met oorlog en/of terrorisme. Zeg dat ze de twee teksten moeten uitkiezen die hen het meest aanspreken.
- Als er tijd genoeg is, laat de tieners de teksten dan zelf opzoeken in de bijbel. Geef de teksten anders op een vel papier.
- Laat ieder voor zichzelf twee teksten kiezen.
- Bespreek de keuzes in de groepjes en/of plenair.

2. De beste reactie

HART

- Doel tieners gaan in gesprek over wat 'de beste reactie' is op geweld.
- Nodig het artikel 'Islamitische blogger: humane reactie maakt IS woest' (uit het Reformatorisch Dagblad).

Werkwijze

- Hoe moet je nu reageren op geweld, op terrorisme? Met haat of wraak?
- Zet in de zaal een denkbeeldige lijn uit waarop iedereen kan plaatsnemen. Leg uit dat het ene uiterste van de lijn betekent: 'volledig mee oneens' en het andere uiterste: 'volledig mee eens'. Het midden staat voor: 'neutraal' of 'weet niet'.
- Leg de tieners de volgende stelling voor en vraag wat ze ervan vinden: *'De beste reactie op terrorisme is er één van liefde.'* Laat iedereen positie innemen op de lijn.
- Vraag een aantal tieners hun positie toe te lichten. Laat anderen erop reageren.
- Lees het genoemde artikel uit het RD voor. Vertel dat het is geschreven na de aanslagen in Parijs van november 2015. Wat vinden de catechisanten hiervan? Zijn

- er mensen die van plaats willen veranderen?
- Ga in gesprek over de inhoud: Natuurlijk, er moet recht gedaan worden. Het kwaad moet bestraft worden. Maar dat is nog wat anders dan kwaad met kwaad vergelden. Het is op z'n minst opvallend dat een moslim ons deze reactie voorhoudt. Juist als christenen kunnen we laten zien dat wij niet met haat vervuld zijn, maar met liefde.

BIJLAGE

DE BESTE REACTIE

Islamitische blogger: Humane reactie maakt IS woest

APELDOORN - Het wereldbeeld van islamitische extremisten hangt aan elkaar van haat. Je kunt het aan stukken slaan door zelf anders te zijn.

Die voluit christelijke boodschap kwam afgelopen nacht van een islamitische blogger, lyad el-Baghdadi. De Arabische opiniemaker werd enkele jaren geleden verbannen uit de Verenigde Arabische Emiraten vanwege zijn onverbloemde meningen.

„Weet je wat islamitische extremisten het meest boos maakt over Europa? Het feit dat ze daar een heel humaan, moreel hoogstaand antwoord zien op de vluchtelingencrisis.” Dat twitterde lyad el-Baghdadi afgelopen nacht als reactie op de aanslagen in Parijs.

De opiniemaker, die vrijwel dagelijks islamitische extremisten volgt op sociale media, geeft een opmerkelijk inkijkje in de hoofden van de aanslagplegers. Het wereldbeeld van de islamitische extremist zegt dat de islam en het Westen elkaar haten en „eeuwige vijanden” zijn, stelt Baghdadi. „Wil je dat wereldbeeld aan stukken slaan? Laat hen dan zien dat we elkaar niet haten en eeuwige vrienden kunnen zijn.” De beste manier om Islamitische Staat te verslaan is volgens hem om vrienden te hebben die moslim zijn.

- gooien als... ‘bommen van liefde’. Dat wordt dus even een chaos, maar het komt vanzelf goed...
- Iedereen vouwt een prop of vliegtuigje open en kijkt wat erop staat. Als hij/zij het ermee eens is (het mooi vindt), houdt hij de prop / het vliegtuigje en stopt hij met gooien. Anders vouwt hij het weer tot een prop of een vliegtuigje en gooit hij het opnieuw. U kunt natuurlijk ook zeggen dat iedereen één keer mag gooien en iedereen één papier van een ander mag opvangen.
- Ten slotte leest iedereen voor wat er op zijn of haar papier staat. Misschien kan hij/zij kort zeggen of hij het mooi vindt / het ermee eens is.
- Rond af met een paar concluderende opmerkingen.

ZINGEN

- Psalm 4 vers 1
- Psalm 43 vers 1 en 5
- O Heer, de nacht komt over ons (OTH 247)
- Heer, laat er méér ontferming zijn (OTH 372)

3. Bommen van liefde

HANDEN

Doel tieners maken een boodschap van Jezus voor terroristen.

Nodig vellen papier, pennen.

Werkwijze

- Geef elke tiener een vel papier en een pen.
- Geef ze de opdracht om op hun vel iets te schrijven wat Jezus volgens hen tegen terroristen zou willen/kunnen zeggen.
- Laat ze het vel papier dan oproppen of opvouwen tot een vliegtuigje.
- Vervolgens mogen ze dat door het catecheselokaal